

Hledání „sprízněných duší“ – pojmy *AMM*, *FMM*, *MPS*

Vilém Kmuníček

<https://vilem-kmunicek.cz>

Resumé

Přítomná rešerše na základě mně dostupných literárních pramenů cíleně sleduje, jak se moje koncepce aktuálního mentálního modelu, fixního mentálního modelu a myšlenkově-pojmového systému shoduje s výsledky poznávací reflexe náhodně vybraných autorů odborného a populárně-vědeckého publikačního spektra.

Klíčová slova

aktuální mentální model, fixní mentální model, myšlenkově-pojmový systém, ontologický model, fixace, dějiny filozofie

Úvod

Ve své dosavadní práci se do filozofického myšlení pokouším zavést pojmy

aktuální mentální model – přítomný obsah vědomí (*AMM*),

fixní mentální model – paměťově zkušenostní pozadí, z něhož jsou *AMM* udíleny významy (*FMM*),

myšlenkově-pojmový systém – to, co lze z *FMM* objektivizovat – vyslovit, napsat; světový názor subjektu (*MPS*),

ontologický model – paradigma (všeobecný model reality, např. náboženský, dnes vědecký; *OM*).

Tyto pojmy jsou podle mě ve filozofickém myšlení tak, jak je přinesl jeho dosavadní vývoj, předjímaný filozofickými pojmy názor, rozmysl a rozum (srovnej facebookový post Miroslava Slouky *Jak (ve filozofickém kroužku) používáme rozum*¹ a heslo *Stručného filozofického slovníku*² *Rozmysl a rozum*), a to v následujícím usouvztažení:

Názor je schopnost vytvářet (mohutnost tvořící) *AMM* zaměřený skrze *FMM*.

Rozmysl je schopnost vytvářet (mohutnost tvořící) *MPS*.

Rozum je schopnost vytvářet (mohutnost tvořící) *OM*.

Citáty podle témat

Aktuální mentální model

Konstatování, že je nám každému dán jen *AMM*, nikoli realita sama, se mi zdá natolik intuitivní, že se divím, že není všeobecně přijímáno. Při své četbě nacházím jen ojedinělé vlašťovky naznačující tento názor. Jako nejranější doklad v moderním myšlení jsem našel obsáhlejší citát z ledna 1972 u Ladislava Hejdánka:

„11. Vztah mezi vjemem a představou

V řadě souvislostí se znovu a znovu prokazuje příbuznost a blízkost problému vjemu (a vnímání) a problému představy (představování). Představujeme si to, co tu není, co nemáme před sebou, a proto si to „před sebe stavíme“ náhradním způsobem, v „představě“. Ale můžeme říci, že při vnímání máme věc před sebou? To, co je vskutku před námi a čeho se dotýkáme, s čím přicházíme bezprostředně do kontaktu, o tom vůbec nevíme, to nám právě zůstává skryto a teprve složitý aparát vědy nám umožňuje na to usuzovat. Naproti tomu všechny ty věci, o nichž máme za to, že je vnímáme, ve skutečnosti nemáme „před sebou“, ale „stavíme si je před sebe“ na podkladě oněch bezprostředních kontaktů, které si ovšem vůbec neuvědomujeme. Vjem je výsledkem práce naší představivosti s materiálem nesčetných informací smyslových buněk, předávaných mozgovým centřem prostřednictvím nervových spojů, které je ovšem průběžně transformují. Tyto živé vjemy si

¹ Slouka, Miroslav: *Jak (ve filozofickém kroužku) používáme rozum* [online]. Facebook: Filozofický kroužek [31. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/mudrci/permalink/2438217349557730/>.

² Kolektiv autorů: *Stručný filozofický slovník*. Svoboda, Praha 1966. Rozmysl a rozum, s. 384–385.

za určitých okolností můžeme vybavovat činností pouhé představivosti, jestliže nám předtím dostatečně utkvěly v paměti (i v paměti nižších rovin, nejen v paměti nejvyšších center). Rozdíl vjemu a představy spočívá jedině v tom, že vjem zůstává ve vazbě s oním „hrubým“ materiálem informací smyslových buněk a nižších buněčných center, kdežto představa s tímto materiálem není svázána bezprostředně, nýbrž pouze přes vzpomínku. Proto se představa může také v jistých momentech odklonit od tohoto materiálu a kombinovat některé jeho prvky buď s prvky, pocházejícími z jiných okruhů a souvislostí, anebo s prvky vůbec vykonstruovanými, „fantazijními“. Nespornou skutečností však zůstává, že nám smysly neposkytují žádný přímý či základní kontakt s předměty našeho světa, jež se domníváme vnímat. Sensualismus (se svou zásadou: *nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu* = nic není v rozumu, co nebylo dříve ve smyslech) je naprosto falešnou pověrou, předsudkem. Spíše platí jiná věta: neexistuje vjem, který by nebyl spoluvytvořen rozumem. Ale otázku rozumu nechme zatím stranou; platí to stejně už o představivosti, bez níž se žádný vjem nemůže ustavit (konstituovat). A pro vjem stejně jako pro představu je hlavním úkolem „chopit se“ předmětu, který nemá před sebou, tj. poukázat a tímto poukazem dospět k předmětu, který je vzdálen, s nímž nemůže vejít v bezprostřední kontakt. Vnímající subjekt může dosáhnout kontaktu s takovým vzdáleným předmětem, jež „vnímá“, pouze oklikou a prostřednictvím rozmanitých „zprostředkovatelů“. Tito zprostředkovatelé mají někdy funkci receptorů, jindy mají funkci efektorů (jedni přijímají informace a předávají je centru, jiní přijímají od centra příkazy a předávají je výkonným orgánům k provedení); ne vždy jsou tyto zprostředkovatelé trvale specializováni na jedinou z těchto funkcí, ale často plní v různých situacích jednou tu a podruhé onu funkci. Proto není vjem nikdy záležitostí pouhé recepce, pouhého pasivního přijímání informací o vnějším světě, nýbrž je vždy zároveň takovým zpracováním informací „zvenčí“, které otvírá cestu k aktivnímu (praktickému) zásahu té skutečnosti, která je vnímána. Koordinace vjemů různých smyslových orgánů je vůbec možná jen prostřednictvím takových praktických rozvrhů a zkušeností z jejich úspěšné či neúspěšné realizace i dřívějších pokusů.“³

Stručněji moji ideu vyslovil David Brooks: „Naše vnímání světa je fantazie, která se shoduje se skutečností.“⁴ Ano, to, co si uvědomujeme jako svět, je ve skutečnosti hra našich představ, fantazie, myšlenkově-představový model reality, který má tu vlastnost, že se v našem vnímání tváří jako realita, zatímco realita je to, s čím se shoduje, čeho je modelem.

Práce mozku

O modelu světa vytvářeném naším podvědomím hovoří Leonard Mlodinow, který v roce 2012 zformuloval v kostce to, co opakovaně uvádím já: „Filozofové po staletí přemýšlejí o povaze „reality“, o tom, jestli svět, který vnímáme, je skutečný, nebo je pouze naší iluzí. Ale moderní neurověda nás učí, že svým způsobem musíme všechny naše vjemy považovat za iluze. Svět totiž vnímáme jen nepřímo, zpracováním a vyhodnocením dat, která dodávají naše smysly. **Tuto práci pro nás dělá naše podvědomí – vytváří model světa.** Nebo jak to vyjádřil Kant: existuje *Das Ding an sich*, věc o sobě, a existuje *Das Ding für uns*, věc, jak ji známe. Když se kupříkladu podíváme kolem sebe, máme pocit, že hledíme na trojrozměrný svět. Ale my nevnímáme trojrozměrně – náš mozek dostává ze sítnice očí dvourozměrné pole dat a trojrozměrný svět z nich teprve vytváří. A naše podvědomí je ve zpracování obrazů tak dobré, že kdybychom si vzali brýle, které by převracely obraz vzhůru nohama, po chvílce bychom ho zase začali vidět správně. A kdybychom si pak brýle sundali, viděli bychom svět znova vzhůru nohama, ale zase jenom na chvíli.“²⁴ Takže v důsledku všeho toho interpretování dat lze říci, že **když „vidíme židli“, znamená to ve skutečnosti, že náš mozek vytvořil mentální model židle.** [Tučně VK.]“⁵

³ Hejdánek, Ladislav: *Úvod do filosofování*. OIKOYMENH, Praha 2012, s. 106–108.

⁴ Brooks, David: *Společenské zvíře*. Omega 2017, s. 365.

⁵ Mlodinow, Leonard: *Vědomí podvědomí. Jak naše podvědomí ovládá naše chování*. Argo a Dokořán, 2014, s. 58–59.

Analyticko-syntetická činnost mozku je tak dobrá, že si většinou neuvědomujeme, že nám před vědomí předvádí obraz reality, nikoli realitu samu, jak ve své metafoře ukazuje Robert Lanza: „... v černé skřínce přehrávače DVD je něco, co dělá z neživého disku film. Elektronika ve vašem přehrávači DVD mění a oživuje informaci na disku na dvourozměrnou podívanou. Podobně váš mozek oživuje vesmír. Můžete si představit mozek jako elektroniku ve vašem přehrávači DVD.“ Lanza pokračuje dál: „... mozek uspořádává elektrochemické podněty z našich pěti smyslů do nějakého řádu a posloupnosti, mění je do podoby nějaké tváře, této stránky, pokoje, prostředí – do jednotného trojrozměrného celku. Transformuje proud sensorických vstupů do něčeho tak reálného, že jen málokdo si položí otázku, jak k tomu dochází. Naše mysl je ve vytváření trojrozměrného vesmíru tak dobrá, že se zřídka ptáme, zda vesmír není něco jiného, než si představujeme.“⁶

Já ovšem, na rozdíl od Lanza, tvrdím, že mozek funguje tak, aby nám co nejvíc a co nejlíp zprostředkoval realitu, ať už je jakákoli, zatímco Lanza má za to, že realita je dána tím, že se na ni díváme, s čím souhlasím jen do té míry, do jaké je obraz reality výsledkem práce mozku; on je ale také výsledkem působení reality skrze smysly na mozek, tedy výsledkem setkání reality a mozku.

(Ne)objektivita vědy

Věda ráda zapomíná, že její poznání je výsledkem setkání subjektu s realitou, a hraje si na jakousi nepodmíněnou objektivitu. O přehlížení faktu, že subjekt je zdrojem poznání, mluví Thomas Nagel a T. S. Sprigg: „Svět,“ napsal Nagel, „prostě není tím světem, jenž se jeví jednomu vysoce abstraktnímu hledisku, totiž vědeckému pohledu.“⁷ „Naše vědecké poznání skutečnosti je tedy – řečeno se Spriggem – „jako znalost hudební skladby, jíž by mohl dosáhnout člověk, který se narodil hluchý, pomocí hudebního vzdělání opřeného výhradně o studium partů a partitur“.⁸ Důležitost nazírajícího subjektu při procesu poznání si uvědomuje i Jim Holt: „Existuje ale jedna část skutečnosti, kterou známe i bez vědeckého zprostředkování: naše vlastní vědomí. Kvality našich vědomých stavů prožíváme přímočaře a zevnitř. Máme k nim, jak říkají filozofové, „privilegovaný přístup“. U ničeho jiného si nejsme takto jisti jeho existencí.“⁹

Systematičtěji tuto situaci kritizuje Vít Pokorný:

„To, na co věda ve svém metodickém redukcionismu „zapomněla“, byla zdánlivě nepodstatná okolnost, totiž že každý fakt je faktem pro někoho, tedy je vždy zkušeností vědomého Já se světem; a že teprve ze subjektivního prožívání světa je možné odvozovat jakékoliv objektivně platné poznatky. Fenomenologie se v Husserlově pojetí zaměřila na kritiku vědecké racionality, ba racionality vůbec. Naturalistická (subjektivitu vylučující) věda totiž podle něj nedosahuje skutečné hloubky pravé vědeckosti, protože systematicky ignoruje předchůdnost subjektivních výkonů vědomí.“¹⁰

Totéž po letech vytýkám dnešní vědě: že pozitivisticky přehlíží subjekt a předstírá objektivitu, aniž by jej započítávala. Husserlovu řešení ovšem nerozumím. Pro mě je evidentní, že je nám každému dán aktuální mentální model a že na tom lze stavět.

Vít Pokorný pokračuje:

„A proto také nemůžeme mluvit o jakémsi objektivním světě, zcela nezávislém na živoucí subjektivitě, která rozvrhne svůj smysluplný svět zevnitř něj, totiž skrze to, čím sama není, skrze druhé bytosti, věci, díla a symboly. Nedá se tedy mluvit pouze o krizi subjektivity, protože moderní pojem subjektu zákonitě produkuje pojem objektu a naopak. Musíme mluvit, jak v návaznosti na Ricoeura upozorňuje Neubauer, také o „krizi objektivity“: „Právem se Ricoeur v této souvislosti zmiňuje o epistemologické zkušenosti, kterou věda dvacátého století učinila v oblasti fyziky a která vedla k tomu, co můžeme označit per analogiam jako ‚krizi objektivity‘. Tato krize souvisí zejména

⁶ Lanza, Robert, Berman, Bob: *Biocentrismus*. Barrister & Principal 2016, s. 183/184.

⁷ Holt, Jim: *Proč existuje svět?* Prostor, Praha 2014, s. 269.

⁸ Tamtéž, s. 269.

⁹ Tamtéž, s. 269–270.

¹⁰ Pokorný, Vít: *Postmoderní filozofie*, FF UJEP, Ústí nad Labem 2014, s. 27.

s kvantovou fyzikou – s Heisenbergovým principem neurčitosti, Bohrovým objevem komplementarity a s Bellovým teorémem nonseparability. Krize objektiviny v přírodních vědách ukázala, že pozorování, měření a interpretace jsou neoddělitelné od pozorované, měřené a poznávané skutečnosti. Krize objektiviny tak představuje symetrický protějšek krize subjektu ve vědách humanitních ... [Neubauer, Z., *O Sněhurce aneb cesta za smyslem bytí a poznání*, Praha, Malvern 2004, s. 137–138. Upr. VK.]¹¹

Dokonce lze konstatovat, že nezapočítání subjektu do konceptu vědy jí vyčítá i myšlení, které by se dalo označit jako „alternativní věda“, jak dosvědčují následující dva citáty:

„Roger Penrose (...) napsal, že fyzika se neposune dál, dokud nepochopí, co je to vědomí, a dokud se fyzikům nepodaří nějakým způsobem zaintegrovat pojem vědomí do svých rovnic a popisu toho, jak svět funguje,“ vysvětluje (...) kvantový fyzik Jan Rak.¹²

Ten jinde uvádí, že Roger Penrose tvrdí: „Bez toho, aniž by moderní věda pochopila otázku vědomí, (...) se nemůže ani racionální věda pohnout kupředu.“¹³

AMM a FMM

Na stejný problém, ovšem nikoli z úzkého hlediska vědy, nýbrž vzhledem k všeobecně lidským postojům, naráží Nassim Nicholas Taleb. Citáty „... svět, který nosíme v hlavě, je jiný než ten za okny.“¹⁴, „... chyba, ... když si pleteme model a fyzickou realitu, již má model popisovat.“¹⁵, „Používám-li termín *platónství*, ... mám tím na mysli lidský sklon plést si území s jeho mapou“¹⁶ podle mne hovoří o nutnosti rozlišovat mezi realitou a jejím obrazem ve vědomí a o tom, že tento obraz ve vědomí živelně ztotožňujeme s realitou samou, zatímco bychom si měli neustále uvědomovat, že to, co vidíme a vůbec vnímáme, je (mj.) jen obsah našeho vědomí.

Taleb navíc potvrzuje mé vize i jinak: „Zdá se, že disponujeme jakýmsi vnitřním orgánem, který dává světu kolem automaticky smysl – není však jednoduché jej přesně zaměřit a přiblížit.“¹⁷ Tento citát poukazuje na existenci aparátu, jenž konstruuje fixní mentální model, jak označuji entitu ve vědomí, z níž je udílen význam přítomným obsahům vědomí, tj. aktuálnímu mentálnímu modelu.

Potvrzení mé představy o struktuře vědomí nacházím i tam, kde bych to vůbec nečekal. O fixním mentálním modelu (FMM) jako o intuici a o myšlenkově-pojmovém systému (MPS) jako o formulaci hypotéz hovoří například Jadwiga Šanderová v této pasáži své knihy *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách* (s. 64):

„... Jde však o mýtus plynoucí z utopické představy tzv. úplné indukce, tj. víry, že se můžeme odpoutat od svých omezených zkušeností a zkoumat svět kolem sebe zcela nepředpojatě, tzv. „objektivně“. ... nejsme schopni pozorovat realitu v celé její totalitě, a proto se zaměřujeme jen na její část. V pozadí takového výběru vždy stojí nějaká hypotéza, jíž si nemusíme být vědomi. V této souvislosti se hovoří o intuici. Intuice však není ničím jiným než souborem jakýchsi mlhavých hypotéz, které badatel v dané chvíli není s to jasně a zřetelně formulovat. Vědci ... vycházejí spíše z intuice než z jasně a jednoznačně formulovaných hypotéz. Intuice je však ... badatelova soukromá věc [Popper, K. R., 1994, *Bída historismu*, s. 107. Upr. a opr. VK.]. Jakmile vstupuje se svými

¹¹ Tamtéž, s. 32.

¹² Rajchert, Petr, Taud, Rostislav: „*Naše vědomí je světlo.*“ *Kvantový fyzik Rak vysvětluje, jak vzniká obraz reality v našem mozku* [on-line]. [8. 4. 2020.] Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/nase-vedomi-je-svetlo-quantovy-fyzik-rak-vysvetluje-jak-vznika-obraz-reality-v-8104274>.

¹³ Podle citátu použitého Petrem a Martinou Hanáčkovými ve videu popularizujícím jejich knihu *Nemoc – dar transformace* [on-line]. [8. 4. 2020.] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=zz_BbkRIIOg.

¹⁴ Taleb, Nassim Nicholas: *Černá labuť*, Paseka 2011, s. 231.

¹⁵ Tamtéž, s. 198.

¹⁶ Tamtéž, s. 15.

¹⁷ Tamtéž, s. 83.

objevy do diskuse, musí umět své **podvědomé předpoklady** převést do **explicitně formulovaných hypotéz**... [Tučně VK.]¹⁸

FMM a MPS

Zjišťujeme, že podle Daniela Kahnemana (resp. výzkumů jiných, z nichž vychází) mozek funguje ve dvou režimech (a na základě toho podle nás vytváří dvě entity). Tyto dva režimy označuje Kahneman termíny Systém 1 a Systém 2,¹⁹ my zmíněné mozkem generované odpovídající entity označujeme termíny fixní mentální model a myšlenkově-pojmový systém.

Režimy fungování mozku jsou podle Kahnemana charakteristické těmito rysy: Když vedle sebe postavíme kódové označení Systém 1 a Systém 2, můžeme tuto dvojici popsat dualitami myšlení *rychlé* kontra *pomalé*, myšlení *automatické*, nevyžadující většinou úsilí a jeho výsledkem jsou volně plynoucí asociace, dojmy a pocity, kontra myšlení *záměrné*, úmyslné, namáhavé, uspořádané, které vyžaduje soustředění; lze podle všeho konstatovat i protiklad myšlení *intuitivní* kontra myšlení *uvážující* (racionální, kalkuluující), kdy jde o vědomou duševní činnost provázenou prožitkem jednání, volby a soustředění; můžeme myslím přidat i dualitu myšlení převážně *mimovědomé* kontra myšlení *vědomé*, myšlení převážně *mimopojmové* kontra myšlení *pojmové*.

Postup Kahnemanova výkladu je následující:

Systém 1 generuje dojmy, intuice, resp. úmysly, impulzy, pocity. Když jsou akceptovány Systémem 2, promění se v názory, resp. záměrnou aktivitu.

Systém 2 neustále monitoruje naše chování, většinu toho, co si skrze Systém 2 myslíme a děláme, má svůj původ v Systému 1, ale Systém 2 přebírá kontrolu, když se situace zkomplikuje, a obvykle má poslední slovo.

Jedním z úkolů Systému 2 je překonávat podněty Systému 1. Tedy Systém 2 má na starosti naši sebekontrolu.

Vidět znamená něco jiného než vědět – první je umožněno Systémem 1, druhé Systémem 2. Projevem možného rozporu mezi Systémem 1 a Systémem 2 jsou iluze, ať optické, nebo kognitivní, totiž omyly intuitivního myšlení.²⁰

V naší interpretaci termínů Systém 1 a Systém 2 nám jako můstek poslouží tento citát: „K aktivaci Systému 2 dojde, když mysl detekuje událost vybočující z *modelu světa* (kurz. VK), který udržuje Systém 1.“²¹ Kahneman zde konstatuje generování modelu světa skrze Systém 1. My tento model označujeme jako fixní mentální model, FMM (který vstupuje do hry přes konkrétní aktuální mentální model, AMM).

Kvalitativně odlišný model světa je pak myšlenkově-pojmový systém, MPS, který vzniká abstrakcí z FMM jeho pojmovým uchopením, resp. vyslovením. Jeho generování je podle nás dáno fungováním Systému 2.

Jinými slovy, FMM je výsledkem myšlení rychlého, MPS výsledkem myšlení pomalého.

Tyto dva pojmy (FMM, MPS) by nám měly umožnit reinterpretační pojmu vytěsnění Sigmunda Freuda.

Vyjdeme z Freudova pojetí nevědomí:

„**Nevědomí** je nejrozsáhlejší a vědomí nepřístupná část psychiky, představuje změť neorganizovaných představ, přání, obav, zkraslených obrazů skutečnosti. Do nevědomí jsou vytěsněny myšlenky a city, které by pro jedince byly při uvědomění příliš zraňující, ponižující, budily pocity úzkosti nebo viny. Podle Freuda co je nevědomé, má stálou tendenci stát se vědomým

¹⁸ Šanderová, Jadwiga: *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Sociologické nakladatelství (SLON), Praha 2007, s. 64.

¹⁹ Kahneman se zmiňuje o tom, že tyto termíny mohou být jako personifikující poněkud zavádějící, že jde spíš o různé režimy fungování mozku, v případě Systému 1 o fungování automatické, Systému 2 pak fungování záměrné.

²⁰ Kahneman, Daniel. *Myšlení rychlé a pomalé*. Jan Melvil Publishing 2012, s. 26–36.

²¹ Tamtéž, s. 31.

a psychika musí vynakládat energii, aby se tomu nestalo. Proto například lidé, kteří toho moc vytěsnili, mohou podle Freuda cítit únavu bez zjevné příčiny.²²

My tvrdíme, že v případě vytěsnění jde o proces přesně opačný, který potvrzuje i Freud svým konstatováním, že nevědomé má tendenci stát se vědomým: nejdříve dochází k reflexi reality na úrovni FMM a nevědomí, a teprve následně dojde k pojmovému uchopení na úrovni MPS. Trauma je pak tím, co zůstalo skryto v nevědomí a nebylo vytaženo před vědomí do rámce pojmového uchopení skrze MPS.

Odpovídá tomu i ontogenetický vývoj člověka: nejprve dochází k poznání na úrovni vytvářejícího se FMM, a teprve v dalším postupu se zejména komunikací vytvářejí pojmy a slovní zásoba, potažmo MPS.

Je zřejmé, že v případě „vytěsněných“ traumat z dětství půjde spíše o dosud pojmově nezpracované zkušenosti, jež po „vytažení na světlo“ psychoanalýzou dojdou pojmového uchopení a pochopení, dojde k jejich integraci do MPS, zapracování a vyrovnání se s nimi.

Podobně to však můžeme vidět v dospělosti i širěji: něco zažíváme a prožíváme na úrovni FMM, aniž bychom chápali, co se s námi děje, a teprve až pomine změt' vznětů a citů, jsme schopni racionálně, tedy pojmově posoudit, co se s námi dělo. Ano, i vytěsňování tu hraje svoji roli, ale jen do té míry, že raději svou prožitou zkušenost (FMM) zapomínáme či snažíme se ji zapomenout, místo abychom se s ní vědomě (skrze MPS) vyrovnali.

K tématu pojmového uchopení toho, co jsme prožili, hovoří i Katherine Woodward Thomasová:

„Možná vás zaplavují emoce nutící vás chovat se příšerně, možná jedinou úlevu nalézáte v alkoholu, drogách, příležitostném sexu nebo bezhlavém nakupování. Co nám může pomoci tyto vířivé emoce upokojit zdravějším způsobem? Překvapivě jednoduchá věc: *musíme své emoce pojmenovat*. Z výzkumů vyplývá, že tato metoda je velmi účinná. Když se nacházíme uprostřed stresující situace, pojmenovat vlastní emoce nám pomáhá reagovat racionálně.“²³

Na základě tohoto konstatování se domníváme, že všechny „do podvědomí vytěsněné“ hluboké zážitky, „traumata“ z dětství nejsou nic jiného než mimopojmová zkušenost z doby, kdy není plně zformován a teprve se utváří pojmový aparát, tj. MPS, a je tedy kodifikována, zaznamenána jen v podvědomém FMM, odkud se „vytahuje“ při psychoanalýze a dostává se jí pojmového uchopení, takže se stává součástí zkušenosti vědomé, uvědomělé.

Imerze a prezence

Na konec jsem si ponechal zjištění z poslední doby, jež je pro mě pointou mých nálezů. Dozvěděl jsem se z něj, že pojem „ponoření“, se kterým jsem se poprvé setkal u Jarona Laniera při prvních teoretických zprávách z roku 1989 o virtuální realitě²⁴, který vystihuje stav našeho vědomí ve vztahu k realitě a o který jsem opřel svou teoretickou konstrukci, jež jej zpětně vysvětluje, je široce rozpracováván vědeckou komunitou v pojmech imerze a prezence. Tento fakt dokládá přehledový článek Heleny Bendové *Imerze*.²⁵

Zmíněná moje konstrukce spočívá ve výkladu fungování fixace ve smyslu objektivní entity, jež při vnímání subjektem v něm vyvolává AMM z fixace. Fixace jsou konkrétně záznamy, např. artefakty jako texty, filmy, obrazy, sochy apod. nebo, jak poukazuje Bendová, třeba počítačové hry.

Závěr

Přestože se mně zpočátku nedařilo najít autory, jejichž myšlenky by rezonovaly s mými, zjišťuji, že moje témata se v dějinách filozofie, byť skrytá a v jiné formě, vyskytují. Dokladem by měla být i tato stať.

²² Wikipedia. *Sigmund Freud* [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sigmund_Freud [28. 3. 2020].

²³ Thomasová, Katherine Woodward: *Rozcházení*, Jan Melvil Publishing 2020, připravováno do tisku, s. 88–89.

²⁴ Aukstakalnis, Steve, Blatner, David: *Reálné o virtuální realitě. Umění a věda virtuální reality*. Jota, Brno 1994, s. 11.

²⁵ Bendová Helena: *Imerze*. Game Art: Web o umění počítačových her [15. 11. 2013]. Dostupné z: http://cas.famu.cz/gameart/page.php?page=7#heading_3.

Prameny

- Aukstakalnis, Steve, Blatner, David: *Reálně o virtuální realitě. Umění a věda virtuální reality*. Jota, Brno 1994.
- Bendová Helena: *Imerze*. Game Art: Web o umění počítačových her [15. 11. 2013]. Dostupné z: http://cas.famu.cz/gameart/page.php?page=7#heading_3.
- Brooks, David: *Společenské zvíře*. Omega 2017.
- Hanáček, Petr, Hanáčková, Martina: Video popularizující jejich knihu *Nemoc – dar transformace* [on-line]. [8. 4. 2020.] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=zz_BbkRIIOg.
- Hejdánek, Ladislav: *Úvod do filosofování*. OIKOYMENH, Praha 2012.
- Holt, Jim: *Proč existuje svět?* Prostor, Praha 2014.
- Kahneman, Daniel. *Myšlení rychle a pomalé*. Jan Melvil Publishing 2012.
- Kolektiv autorů: *Stručný filosofický slovník*. Svoboda, Praha 1966.
- Lanza, Robert, Berman, Bob: *Biocentrismus*. Barrister & Principal 2016.
- Mlodinow, Leonard: *Vědomí podvědomí. Jak naše podvědomí ovládá naše chování*. Argo a Dokořán, 2014.
- Pokorný, Vít: *Postmoderní filozofie*, FF UJEP, Ústí nad Labem 2014.
- Rajchert, Petr, Taud, Rostislav: „*Naše vědomí je světlo*.“ *Kvantový fyzik Rak vysvětluje, jak vzniká obraz reality v našem mozku* [on-line]. [8. 4. 2020.] Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/nase-vedomi-je-svetlo-kvantovy-fyzik-rak-vysvetluje-jak-vznika-obraz-reality-v-8104274>.
- Slouka, Miroslav: *Jak (ve filosofickém kroužku) používáme rozum* [online]. Facebook: Filosofický kroužek [31. 7. 2019]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/groups/mudrci/permalink/2438217349557730/>.
- Taleb, Nassim Nicholas: *Černá labuť*, Paseka 2011.
- Wikipedia. *Sigmund Freud* [online]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sigmund_Freud [28. 3. 2020].